

Кіберпсихологія як концепт взаємодії людини із сегментами кіберпростору

УДК 004.738.5:159.943(043.2) Юлія Поліщук¹, Олександр Гаврилюк²

*Національний авіаційний університет, ¹liya7954@gmail.com,
²aleksandr.gavryliuk1@gmail.com*

Сучасність характеризується як епоха глобального інформаційного суспільства і глобалізація інформаційних процесів. Одним з головних проявів цих процесів є виникнення глобальної мережі Інтернет, стрімкий розвиток цифрових інструментів для спілкування, соціальних та професійних мереж, мобільних технологій та спеціальних додатків для будь-яких захоплень та інтересів і неухильне розширення їх використання у всіх сферах життя суспільства. У зв'язку з цим відбувається дуже серйозна зміна менталітету сучасної людини. Крім очевидних психологічних наслідків, зміни кардинальним чином визначають освіту, взаємини, способи і методи роботи і т.д. У цій ситуації дуже важливо розуміти, чому люди зі зміненим менталітетом приділяють увагу і як підходять до вирішення різних завдань. Саме тому, «кіберпсихологія» стала, беззаперечно, важливим концептом і корисним форматом для вивчення взаємодії людини та різних цифрових інструментів. Вивченням впливу комп'ютерів та Інтернету на людину вчені займалися ще на початку 90-х років 20 сторіччя. Дослідженню особливостей кіберпсихології (або «Інтернет-психології») присвятили свої роботи такі науковці як: К. Young, J. Blascovich, J. Bailenson, M. Griffiths, A. Єгоров, П. Короленко, В. Лоскутова, Л. Юрьєва, I. Goldberg, А. Войскунский, М. Aiken, G. Kirwan і А. Power.

Метою цієї роботи є аналіз поняття «кіберпсихологія», аспектів його використання, а також формулювання власного бачення поняття.

З огляду на широке впровадження комп'ютерів, Інтернету, гаджетів в усі сфери людської діяльності, уявлення про розвиток психології комп'ютеризації сучасне вивчення кіберпсихології може бути по праву назване комплексним.

На сьогодні не існує чіткої стандартизованої дефініції поняття «кіберпсихологія» («Інтернет-психологія», «Веб-психологія»). Часто під ним розуміють прогресивну галузь психології, яка охоплює всі психологічні феномени, що асоціюються з новими технологіями. «Кібер» походить від «кібернетика, дослідження операції контролю і зв'язку»; «психологія» відповідно вивчає психіку і поведінку людини. Кіберпсихологія також розглядає вплив на користувачів нових технологій, новітніх мобільних пристроїв та ігрових систем високого класу віртуальної реальності тощо.

Відповідно до вчень J. Blascovich та J. Bailenson кіберпсихологія – *це наука, що вивчає людський розум, його поведінку в контексті людської взаємодії, спілкування людини і машини, подальше розширення її кордонів з культурою комп'ютерів і віртуальної реальності, які мають місце в Інтернеті.*

Низка авторів, в тому числі М. Griffiths, запропонували набір критеріїв для діагностики так званих поведінкових (нехімічних) залежностей, серед яких виділяються технологічні залежності, в тому числі залежність від Інтернету.

Схожої точки зору дотримуються російські (Ц. Короленко, В. Лоскутова, А. Єгоров) та українські (Л. Юрєва та Т. Більбот) фахівці. Небезпечними сигналами (провісниками Інтернет залежності) є нав'язливе прагнення постійно перевіряти електронну пошту; очікування чергового сеансу он-лайн; збільшення часу, проведеного он-лайн; збільшення кількості грошей, які витрачаються он-лайн.

На думку М. Griffith, технологічна залежність – це нехімічні (поведінкові) залежності, що включають надлишкову взаємодію між людиною і машиною. Технологічні залежності можуть розглядатися як різновид поведінкових залежностей, вони включають такі ключові компоненти будь-якої залежності, як «надцінність», модифікація настрою, збільшення толерантності, симптоми відміни, конфлікт з оточуючими і з самим собою та рецидив.

Термін «Інтернет-залежність», запропонований доктором І. Goldberg в 1996 р., описує її як «патологічну, нездоланну тягу до використання Інтернету». Психологічні симптоми: гарне самопочуття або ейфорія за комп'ютером; збільшення кількості часу, проведеного за комп'ютером; нехтування сім'єю і друзями; відчуття порожнечі, депресії, брехня роботодавцем про свою діяльність. Фізичні симптоми: синдром карпального каналу (тунельне ураження нервових стовбурів рук, пов'язане з тривалим перенапруженням м'язів); сухість в очах; головні болі; болі у спині; нерегулярне харчування, пропуск прийомів їжі; нехтування особистою гігієною.

Сучасні науковці також досліджують поняття «кіберпсихологія». Американський психолог Mary Aiken під вище згаданим терміном розуміє «дослідження впливу нових технологій на поведінку людини» (*«the study of the impact of emerging technology on human behavior»*).

В той час як у науковій праці «Cybercrime: The Psychology of Online Offenders» за Grainne Kirwan і Andrew Power «кіберпсихологія оцінює, як люди взаємодіють з іншими людьми, використовуючи технології; як впливають на нашу поведінку технології і як наш психологічний стан може бути порушений за допомогою новітніх технологій» (*Cyberpsychology assesses how people interact with others using technology, how our behaviour is influenced by technology and how our psychological states can be affected by technologies*).

Таблиця 1

Аналіз дефініцій поняття кіберпсихологія за базовими критеріями

№	Дефініція	Базові критерії					
		PsC	ICTC	IntC	HC	IC	AC
1.	J. Blascovich & J. Bailenson	+	+	+	-	-	-
2.	M. Griffith	-	+	-	+	-	-
3.	I. Goldberg	+	-	+	-	+	+
4.	Mary Aiken	+	+	+	-	-	-
5.	Grainne Kirwan and Andrew Power	+	+	+	-	-	+

Проаналізуємо наведені визначення поняття кіберпсихологія за такими базовими критеріями (Табл. 1): 1) врахування психологічної складової (PsC); 2) врахування використання інформаційно-комунікаційних технологій (ICTC);

3) врахування Інтернету (*IntC*); 4) врахування людського фактору (*HC*); 5) можливість набуття залежності (*IC*); 6) врахування побічних факторів (*AC*).

Провівши багатокритеріальний аналіз визначень поняття кіберпсихологія (див. табл. 1), можна зробити висновок, що найбільш ґрунтовними та всеохоплюючими є визначення, яке запропонував I. Goldberg, зазначене у джерелі [9], проте воно не враховує повної множини параметрів. З огляду на це, доцільно було б запропонувати таке узагальнене визначення поняття «кіберпсихологія» – *прогресивна галузь психології, яка охоплює всі психологічні феномени, що асоціюються з новими інформаційно-комунікаційними технологіями та спричиняють вплив на свідомість і підсвідомість людини.*

Найбільш обговорювані сьогодні в кіберпсихології теми – це ідентичність і самопрезентація користувачів Інтернет-простору, відносини онлайн, типи особистості в кіберпросторі, перенесення (трансфер) особистих емоцій і переживань на кіберсистеми (комп'ютери, мобільні телефони, планшети і ін.), пристрасть (залежність) до комп'ютерів та Інтернету, регресивна поведінка в кіберпросторі, гендерні особливості онлайн спілкування і т.д.

Статистичні і теоретичні дослідження в цій області засновані навколо використання Інтернету, тому кіберпсихологія також включає в себе вивчення психологічних наслідків кіборгів, штучного інтелекту та віртуальної реальності.

Однак, незважаючи на те, що на цей момент основні емпіричні та теоретичні дослідження в кіберпсихології засновані на використанні Інтернет, кіберпсихологія також включає в себе вивчення психологічних наслідків для людства розвитку кіборгів, штучного інтелекту та віртуальної реальності. І хоча деякі з цих питань можуть все ще здаватися предметом наукової фантастики, як показує практика, міждисциплінарні дослідження та відкриття в біології, інженерії, математики та ін. поступово переводять припущення в площину сучасної реальності.

Саме тому кіберпсихологія залишається однією з найперспективніших областей вивчення психіки і поведінки людини, збереження його психічного і фізичного здоров'я в умовах прийдешньої кіберреволюції. Поле кіберпсихології залишається відкритим для уточнення і нових цілей, в тому числі розслідування характеру поточних і майбутніх тенденцій в психічних захворювань, пов'язаних з технічним прогресом.

Таким чином, у цій роботі проведено аналіз поняття кіберпсихологія. У результаті проведеного аналізу за різними критеріями було сформульовано узагальнені визначення зазначеного поняття.

Науковий керівник – к.т.н, доцент Гнатюк С.О.